

Franci Just

Poezija prekmurskih Slovencev do leta 1919 in verzno oblikovanje v njej

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

POEZIJA PREKMURSKIH SLOVENCEV DO LETA 1919 IN VERZNO OBLIKOVANJE V NJEJ

Franci Just

Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota, Murska Sobota
franci.just@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.40.187-194

V začetnem delu prispevek podaja osnovno skico poezije prekmurskih Slovencev do leta 1919, nato pa se osredotoča na verznooblikovalne prakse in opisuje prehod iz zlogovnega v zlogovnonaglasni princip verznega oblikovanja v drugi polovici 19. stoletja ter ga pojasnjuje z vplivom slovenske poezije na prekmurske avtorje v obdobju krepitve kulturnih stikov med prekmurskimi Slovenci in slovenskim kulturnim prostorom.

slovenska poezija, prekmursko pesništvo, verz v prekmurskem pesništvu, zlogovni verz, zlogovnonaglasni verz

The first part of the article gives a basic sketch of the poetry of Prekmurje Slovenes until 1919, then it focuses on verse-forming practices and describes the transition from a syllabic to a syllabic-accentual principle of verse formation in the second half of the 19th century, explaining it with the influence of Slovene poetry on Prekmurje authors in the period when cultural contacts between Prekmurje Slovenes and the Slovene cultural space were strengthened.

Slovene poetry, Prekmurje poetry, verse in Prekmurje poetry, syllabic verse, syllabic-accentual verse

1 Uvod

Spričo posebnih družbenozgodovinskih okoliščin, ki so jim pred letom 1919 onemogočale deliti skupno usodo z rojaki v drugih deželah, so prekmurski Slovenci v 18. stoletju svoj jezik izoblikovali v knjižni jezik ter ga razvili v polifunkcionalen in slogovno diferenciran kod, ki je imel izrazna sredstva za ustvarjanje različnih funkcijskih zvrsti in za različne ravni javne rabe. Mdr. so v njem ustvarili tudi korpus umetnostnih besedil, med katerimi ima reprezentativni položaj poezija. Pesemska besedila so bila (z nekaj izjemami) zapisana oz. natisnjena v posebnem prekmurskem črkopisu »ogrici« (Jesenšek 2005: 32), ki je zaradi lažjega branja v tem prispevku prečrkovan v gajico.

2 Pogled v pesniško produkcijo

Do srede 19. stoletja skromne socialno-kulturne razmere niso omogočale širšega literarnega razmaha: v šibkem literarnem sistemu so primanjkovali predvsem posredniki (izdajatelji) in sprejemniki (bralci), posvetno pesnjenje je bilo omejeno na

priložnostno in šolsko rabo ter zasebne kroge, zato je veliko pesmi ostalo v rokopisih; ko so bile natisnjene, so bile le dodatek v neleposlovnih knjigah. Med poglobljena rokopisna besedila štejejo posvetne pesmi v *Martjanski pesmarici* s konca 16. in začetka 17. stoletja,¹ pesem *Veršuš vandalici* dijaka evangeličanskega liceja v Bratislavi Davida Novaka,² pesniška meditacija Mikloša Küzmiča *Ki si premisslavaš z žitka človeka* iz sedemdesetih let 18. stoletja,³ hvalnica *Slovenska pesem na dén odpiranja prvoga vogrskoga gledališča vu Pešti 21-ga mešnjeka 1837* Jožefa Košiča⁴ in pesmi v rokopisni Borovnjakovi pesmarici iz petdesetih let 19. stoletja.⁵ Natisnjene so bile pesmi Števana Sijarta *Zgovárjanja pri večérji po trej déački osobaj*, *Fašenska slobouda*, *Nike pesmi* in *Jaj, zgübo sam ženo* na koncu njegove svatbene knjige *Starišinstvo i značinstvo* (1807) ter *Pesemski pristavek* Jožefa Košiča v njegovi poučni knjižici *Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rabov* (okoli 1845).

Razmere so se izboljšale v zadnji tretjini 19. stoletja, ko so literarni sistem okrepili najprej prvi prekmurski časopis *Prijatelj* (1875–1879) ter nato še koledarja *Dober pajdáš kalendárium* (1899–1922) in *Kalendar srca Jezušovoga* (1904–1944), verski mesečnik *Marijin list* (1904–1941) in tednik *Novine* (1913–1941). Ti periodični tiski so objavljali tudi literarna besedila in postali posrednik, ki je s privabljanjem literarnih sodelavcev omogočil razmah pesniške produkcije in ji z vzpostavitvijo distribucijskih kanalov zagotavljal pot do bralcev. Ti so lahko prebirali veliko več in kakovostnejše pesmi kot njihovi predniki, ob nabožnih in priložnostnih (najpogosteje napitnice, hvalnice, budnice) tudi iz tradicije ljudskega pesništva izhajajoče preproste ljubezenske pesmi, vojne, domovinske, osebnoizpovedne in življenjsko refleksivne pesmi.

Pesniško gradivo v prekmurskem jeziku v obdobju do leta 1919 so ustvarili avtorji, ki jim večini pesnjenje ni bilo primarna besedna ustvarjalnost in so jih pri tem vodili bolj zunanji ustvarjalni vzgibi kot notranja izpovedna nuja. Krepka polovica jih je bila po poklicu duhovnikov (55 %), ostali so bili učitelji (20 %), dijaki ali študentje (15 %), časnikarji (5 %) in učenjaki (5 %). Kot pesnika sta se profilirala Avgust Pavel in Jožef Baša Miroslav in tudi skupnost ju je v tej vlogi potrdila.⁶ Njune pesmi predstavljajo

- 1 To so žalostinka *Pojdi verni sluga*, ljubezenske pesmi *Zorja moja zorja*, *Žaloso vidim grlico*, *Tužil se je jeden mladenec*, poučna pesem *Oženil se je jeden mladenec*, šaljiva pesem *Moja poštena gospoda* in dolga epska pesem o boju Nikole Zrinjskega *Čakovom Turni*.
- 2 Rokopis in transkripcijo pesmi, ki jo je 17-letni dijak pripravil za šolski nastop 16. 2. 1774, je objavil Vilko Novak (1970: 129–134).
- 3 Pesem je zapisana vzporedno z latinskim besedilom, ki bi utegnilo biti izvorno Küzmičevo (Smej 1976: 11, 35).
- 4 Rokopis in transkripcija pesmi sta objavljena v knjigi Košičevih izbranih del (Košič 1992: 177–182).
- 5 V pesmarico, ki jo hrani Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota v rokopisni zbirki pod oznako Ro 3, je Jožef Borovnjak mdr. zapisoval svoje pesmi in pesmi svojih dveh pesniških sodelavcev Jožefa Košiča in Franca Šbüllaa.
- 6 Jožef Baša Miroslav se je deklariral za pesnika (»pesmar vesel'ga srca« in »trpeči pesmar«), ta status so mu sodobniki priznali in Vilko Novak je njegove pesmi posthumno izdal v knjižici *Prekmurske pesmi* (1936). Avgust Pavel je po letu 1918 pesnil v madžarščini in v njej izdal pesniški zbirki *Vak völgy öléni igy zsolozmázok* (Tako pojem psalme v objemu slepe doline, 1933) in *Felgyujtott erdő* (Zažgani gozd, 1936).

literarno-estetski vrh prekmurskega pesništva do leta 1919. Le-to ni visoka, umetniško dognana poezija, pač pa so avtorji v svojih pesmih ubesedili prekmurski čas in prostor ter svojo eksistencialno-socialno prisotnost v njem, svojo materinščino pa razvili v umetnostni jezik, ki je mdr. tudi »spretno izkoriščal zunanjo zgradbo pesniških oblik, ritmičnost in metrum« (Jesenšek 2013: 58).

3 Pogled v pesniško delavnico

3.1

V posvetnih pesmih *Martjanske pesmarice* (16./17. stoletje) se poleg prevladujočih zlogovnih verzov pojavljajo tudi troheizirani ali jambizirani verzi (Svetina 2007: 23, 25), saj je del pesemskega gradiva v njej še iz predreformacijskega cerkvenopesemskega repertoarja (Novak 1997: 14–15). Odtlej in vse do šestdesetih let 19. stoletja pa so prekmurski avtorji pesnili po principih silabizma. V njihovih pesmih (22 izvirnih besedil s skupno 223 kiticami) prevladuje štirivrstična kitica (70,9 % vseh kitic), po frekventnosti sledijo šestvrstičnice (13,5 %), osemvrstičnice (12,5 %) in petvrstičnice (3,1 %). Najpogostejši verz je zlogovni dvanajsterec s cezuro po šestem zlogu (v 54,7 % kitic), sledijo zlogovni osmerec (19,8 %, lahko kombiniran s sedmercem in šestercem), šesterec (17,6 %, lahko kombiniran s četvercem), verzi ostalih dolžin pa so redki.

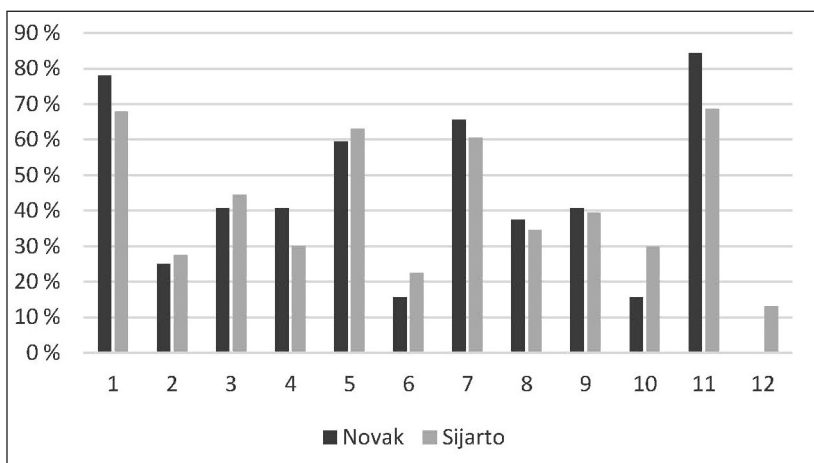
To značilno verzno-kitično podobo imata tudi reprezentativni besedili tega obdobja: pesem *Veršuš vandalici*⁷ Davida Novaka (1774) in *Zgovarjanja pri večerji po trej deački osobaj*⁸ Števana Sijarta (1807). Oba sta izbrala simetrični dvodelni dvanajsterec s cezuro po šestem zlogu, značilen verz vzhodnoslovenskih ljudskih pesmi (Pretnar 1997: 45), ki je bil razširjen tudi pri ostalih narodih panonskega prostora (Bjelčević 2000: 318) in zaporedno riman najpogostejši verz madžarske poezije do srede 18. stoletja (Nemeskürty 1977: 53). Naglasna struktura 32 zlogovnih dvanajstercev v *Veršušu* in 312 v *Zgovarjanjih* je zelo podobna (Graf 1), drugačni pa so verzni konci: v *Zgovarjanjih* so ženske (v 12 % tudi moške) rime in asonance organizirane parno zaporedno (aabb), ene in druge so pogosto atonične, poltonične in blizuglasne; štirivrstičnice v *Veršušu* karakterizirajo nakopičene večinsko čiste ženske rime (aaaa). Opisane lastnosti kažejo, da se je Sijarto naslonil na verzno-kitični vzorec iz ljudskega pesništva,⁹ Novak pa bi se utegnil zgledovati po t. i. Zrinskijevi kitici (Just 2005: 221–222).¹⁰

7 V svoji pesniški idili iz kmečkega življenja je Novak v duhu poznobaročnega rokokoskega pesništva predstavil svojo prekmursko skupnost v zimskem času in folklorne ter zgodovinske drobce iz njenega življenja (Just 2015: 76).

8 V *Zgovarjanjih* se izmenjujejo pesemske replike treh dijakov oz. študentov, ki na poročnem slavlju zabavajo svate s šaljivimi dialogi, poudarjanjem lastne veljave in humornim zavračanjem stališč drugega, z besednimi domislicami in tudi s satiričnimi aluzijami na konkretne prekmurske razmere (Just 2015: 78–83).

9 Tudi sicer so *Zgovarjanja* postavljena v folklorni kontekst, v knjigi sledijo obrazcem ženitovanjsko-svatbenih nagovorov.

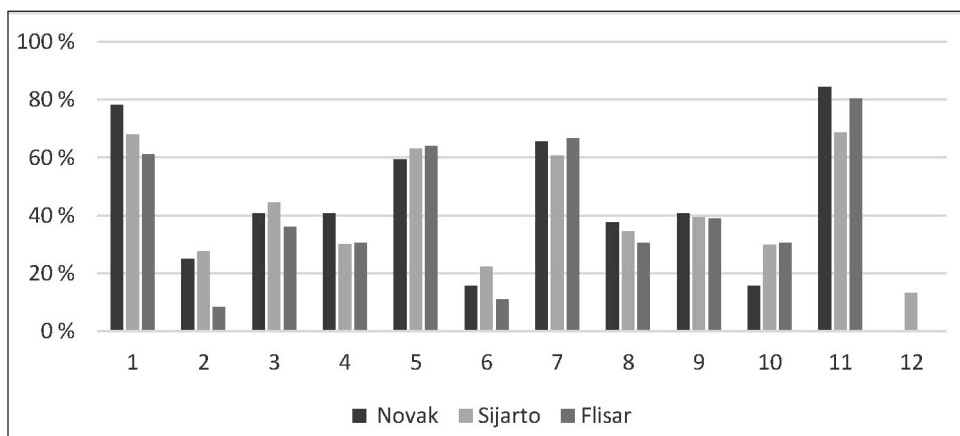
10 Tako madžarska literarna veda imenuje kitico, ki jo je na podlagi takrat prevladujoče verzno-kitične oblike v madžarski poeziji (Nemeskürty 1977: 88) uporabil Nikolaj Zrinski v epu *Szigeti veszedelem* (Obleganje Sigeta). Sestavljena je iz štirih dvodelnih dvanajstercev s četverno zaporedno rimo (aaaa).

Graf 1: Naglasna struktura zlogovnega dvanajsterca pri Novaku in Sijartu.

3.2

Silabizem je bil v prekmurski poeziji bolj trdoživ, kot je menil Tone Pretnar (1997: 44), ko je zapisal, da je »naglasno nedeterminirani zlogovni verz [...] kot princip verzne oblikovanja [...] v prvi polovici 19. stoletja zamrl tudi v vzhodnoslovenski pesniški praksi«. Prekmursko pesemsko gradivo namreč v tem obdobju kaže šele prve sledi rahljanja zlogovnega verza, npr. v Košičevi hvalnici *Slovenska pesem* (Potrata 1994: 99; Just 2015: 87–89). Proces silabotonizacije zlogovnega verza je stekel v drugi polovici 19. stoletja, sovpadal je s krepitvijo kulturnih stikov med prekmurskimi Slovenci in slovenskim kulturnim prostorom po letu 1848 ter se izvršil v tistih prekmurskih literarno-kulturnih okoljih, ki so imela te stike in kjer so se avtorji seznanili s sočasno slovensko poezijo. V tistih okoljih, ki teh stikov niso imela, so še naprej uporabljali zlogovni verz. Tako so npr. v prekmurskem evangeličanskem versko-kulturnem krogu ta princip verzne oblikovanja tudi v posvetnih pesmih uporabljali še v dvajsetih letih 20. stoletja in Janoš Flisar (1923: 45–46) je npr. leta 1923 objavil prigodnico, zapisano v simetričnem zlogovnem dvanajstercu, ki je po naglasni strukturi zelo podoben zlogovnim dvanajstercem Davida Novaka in Števana Sijarta (Graf 2).

Graf 2: Naglasna struktura zlogovnega dvanajsterca pri Novaku (1774), Sijartu (1807) in Flisarju (1923).

Številne in v strokovni literaturi dobro dokumentirane stike s slovenskim kulturnim prostorom so npr. imeli Jožef Košič, Franc Šbüll in Jožef Borovnjak, ki so vsi trije pesnili in svoje izvirne ter prevedene pesmi prebirali na zasebnih duhovniških srečanjih (Novak 1976: 78) in jih v medsebojni korespondenci tudi vrednotili. Odlomki iz Šbüllovega pisma Borovnjaku iz leta 1858, ki jih je objavil Božidar Raič (1869: 71–74) v zapisu o prekmurskem slovstvu, pa pričajo, da so jih ob spoznavanju zlogovnonaglasnega verza in poskusih prenosa njegovih principov v lastno pesniško prakso zaposlovala tudi konkretna prozodična vprašanja. V odgovoru Borovnjaku, ki se je zavzemal za sprejetje zlogovnonaglasnega verza, je Šbüll mdr. zapisal:

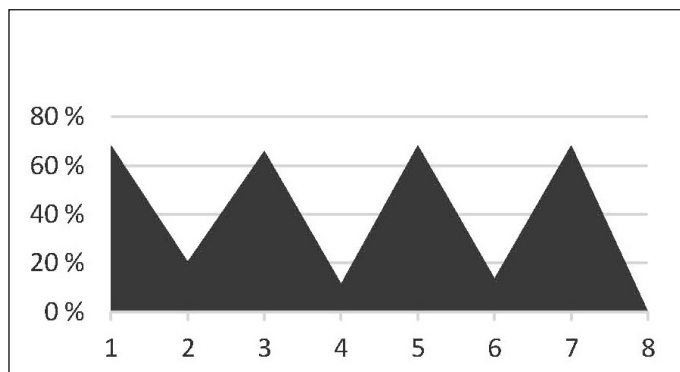
Trdiš tudi, ka brezi znánja ilirske ali kranjske slovomere nemremo vrejndne pesmi spraviti. To ti tudi s cejla na mesti niháti nemrem. Ar je vu vsakom jeziki i vu vsakom nárečji temeljna najprejdnja regula, návada jezika. [...] Ilirsko ali kranjsko slovomero bi nam za tega volo dobro bilo znati, ka nam te naši ne bi trbelo z velikim trüdom iskati, ár bi se z našov z vekšega tála tak glihala; ali poleg njé ne bi smeli i naše s cejla zapüstiti; ar se nahája več slov, stere so pri Kranjcay krátke, pri nas pa duge.¹¹ (Raič 1869: 73)

Šbüllov odgovor mdr. kaže, da se je zavedal koristnosti in izvedljivosti sprejetja zlogovnonaglasnega verza, a je pri tem izhajal iz latinskega kvantitativnega verza,¹² kar je opazil tudi Raič (1869: 74) ter njegov pristop pospremil s komentarjem, da »oziraje se preveč na latinščino odskočil je nekoliko od narave slovenskega jezika« ter zaobšel

11 »Trdiš tudi, da brez znanja ilirske ali kranjske prozodije/naglaševanja ne moremo ustvariti vrednih pesmi. V tem ti tudi ne morem scela pritrditi. Ker je v vsakem jeziku in v vsakem nárečju temeljno prvo pravilo návada jezika. [...] Ilirsko ali kranjsko prozodijo bi nam bilo koristno poznati zato, da nam ne bi bilo treba z velikim trüdom ugotavljati naše, ker bi se zvečine ujemala z našo; a poleg nje naše ne bi smeli scela opustiti, ker je več zlogov, ki so pri Kranjcih kratki, pri nas pa dolgi.«

12 V nadaljevanju pisma je mdr. zapisal šest pravil za določanje dolgega in kratkega zloga ter pri tem dodal: »Ne spači se, kaj jaz naš jezik z dijačkim priglihavam, ar sam [...] čteo kakti bogoslovec, ka so si dijački, grčki i poprejk slávski jeziki v rodi.« (Raič 1869: 74)

akcentuacijski značaj zlogovnonaglasnega verza. Zapisi Košičevih, Šbüllovih in Borovnjakovih pesmi v Borovnjakovi pesmarici kažejo, da se prva dva nista poslovlila od silabizma, Borovnjak pa se je zbližal z zlogovnonaglasnim verzom. Značilen primer je njegova napitnica *Visoko častitomi gospodi Agustič Adolfi, gyürjanskomi plebanoši pri obhajnji petdesetne obletnice nove meše na Tišini 9^a oktobra 1859*, ki jasno kaže metrično-ritmično tendenco k trohejskemu osmercu (Graf 3).

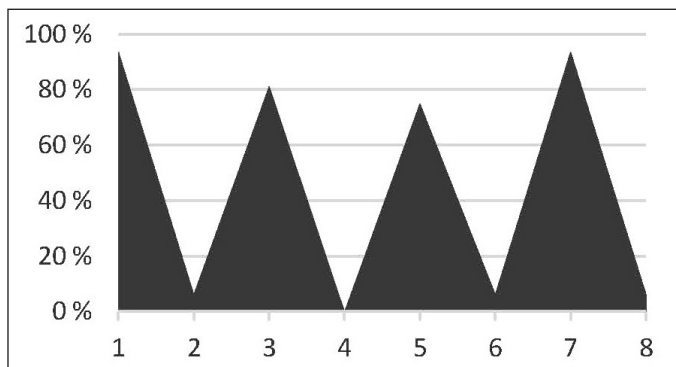

Graf 3: Naglasna realizacija v Borovnjakovi napitnici Adolfu Agustiču.

Proces rahljanja in silabotonizacije zlogovnega verza se je nadaljeval v časopisu *Prijatelj*, katerega izdajatelj in urednik Imre Agustič je imel prav tako številne stike s slovenskim prostorom, ki so v pregledih njegovega dela dodobra evidentirani. Njegove pesmi so značilen primer verznooblikovalnih procesov v tem času: v pesmi *Goristánemo* (Agustič 1876c: 4) je »dosledno rabljen zlogovni deseterec« (Ulčnik 2009: 24); v pesmi *Povouden* (Agustič 1876b: 1) je zlogovni verz razrahljan, v štiri-vrstičnicah se sicer regularno izmenjujejo 15- in 14-zložni verzi, ki pa razen redkih asonanc zvočno niso povezani, učinek kadence/antikadence v verzem izglasju pa zmanjšujejo še verzni prestopi; verz njegove napitnice *Vesélo nouvo leto* (Agustič 1876a: 1) pa je naglasni: v kiticah se izmenjujejo verzi s štirimi ikti in z nič- do štirizložnim mednaglasnim intervalom (naglasni četverec) ter verzi s tremi ikti in nič- do trizložnim mednaglasnim intervalom (naglasni trojec).¹³

Dokončni prehod od zlogovnega k zlogovnonaglasnemu verzom so izpeljali pesniški sodelavci prekmurskih katoliških periodičnih tiskov (v *Kalendarju srca Jezušovoga* in *Marijinem listu* v prvem desetletju 20. stoletja, v *Novinah* v naslednjem desetletju), katerih uredniki so leposlovno gradivo in literarne spodbude črpali tudi iz sorodne slovenske periodike. Trohejski osmerci njihovega osrednjega pesnika Jožefa Baše Miroszlava imajo takšno naglasno podobo (Graf 4):

13 »Silji cejna naj bo velka – / Tou vertom na veseljé. / Najdi si fal krúh siromák, / Vém za vsákoga rasté. // Naj tak sija povséd sunce, / bojmo vsi zadovolni: / Tak se spuni srcá žela / či živémo v-radosti.«

Graf 4: Trohejski osmerek v pesmih Jožefa Baše Miroslava.

Analiza stotih tematsko in žanrsko različnih pesmi kaže naslednjo podobo: v 22,7 % pesmi je verz naglasni, najpogostejši je naglasni četverec n4 (32,3 %), sledijo n3 (26,5 %), kombinacija n3/2 (20,6 %) in n4/2 (10,3 %) ter n5 (10,3 %). V preostalih 77,3 % pesmi je verz zlogovnonaglasni: 40,1 % je trohejskih verzov, 28,2 % jambških, 25,1 % amfibraških in 6,6 % daktilskih. Iz teh verzov so najpogosteje oblikovali štirivrstične kitice (80,1 %), med ostalimi sta s po 6,3-odstotnim deležem opaznejši še šest- in osemvrstičnica. V štirivrstičnicah je zdaleč najpogostejša kombinacija T8/7 (69 %), sledijo kitice s T8 (19 %), T8/6 (7 %) in T7 (5 %). Med kiticami z jambškimi verzi prednjači J8 (52,1 %), sledijo J8/6 (18,3 %), J10 (14,1 %), J9/8 (5,6 %) in J9 (5,6 %). Frekventnost amfibraških verzov v kiticah je enakomernejša, najpogostejši so A6/5 (29,5 %), A11/9 (26,2 %) in A6 (24,6 %), ostalih (A11 in A11/6) je precej manj.

4 Sklep

Do srede 19. stoletja je bilo zaradi skromnih socialno-kulturnih razmer posvetno pesnjenje v prekmurskem jeziku omejeno na priložnostno in šolsko rabo ter zasebne kroge, zato so pesmi ostajale v rokopisih; kolikor so jih avtorji objavili, so bile le dodatki v neleposlovnih knjigah. Razmere so se izboljšale v zadnji tretjini 19. stoletja, ko so začeli izhajati periodični tiski, ki so s privabljanjem literarnih sodelavcev omogočili razmah pesniške produkcije in ji z vzpostavitvijo distribucijskih kanalov zagotavljali pot do bralcev. V tem obdobju so se okrepili kulturni stiki med prekmurskimi Slovenci in slovenskim kulturnim prostorom, tako da so lahko prekmurski avtorji spoznali sočasno slovensko poezijo in ob njej netvornost silabizma kot principa verzne oblikovanja, ki so ga uporabljali do tedaj. V literarno-kulturnih okoljih, ki so imela stike s slovenskim prostorom, so avtorji pod vplivom sočasne slovenske poezije sprejeli zlogovnonaglasni verz, proces silabotonizacije starega zlogovnega verza je potekal v drugi polovici 19. stoletja in se zaključil v prvem desetletju 20. stoletja v katoliških periodičnih tiskih, ki so tudi sicer veliko leposlovnega gradiva in literarnih spodbud črpali iz sorodne slovenske periodike.

Viri in literatura

- AGUSTIČ, Imre, 1876a: Vesélo nouvo leto. *Prijátel. Znanoszt razserjüvájócse mészecsne novine* II/1. 1.
- AGUSTIČ, Imre, 1876b: Povouden. *Prijátel. Znanoszt razserjüvájócse mészecsne novine* II/3. 1.
- AGUSTIČ, Imre, 1876c: Goristánemo. *Prijátel. Znanoszt razserjüvájócse mészecsne novine* II/4. 4.
- BJELČEVIČ, Aleksander, 2000: Začetki slovenskega posvetnega pesništva. *Zbornik predavanj 36. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 317–333.
- FLISAR, Janoš, 1923: Líst Kríževskim fárnikom. *Düševni list* I/4. 45–46.
- JESENŠEK, Marko, 2005: *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- JESENŠEK, Marko, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanski jezik in književnost, Filozofska fakulteta.
- JUST, Franci, 2005: Verzne, kitične in pesemske oblike prekmurskega narečnega slovstva. Jože Vugrinec (ur.): *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik mednarodnega znanstvenega srečanja*. Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci. 216–234.
- JUST, Franci, 2015: *Veršuší, pripovedávke in zménje 1. Pogled na literarno ustvarjanje v prekmurskem jeziku do 1919*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- KOŠIČ, Jožef, 1992: Szlovenszka Peszem na dén odpiranja prvoga Vogrskoga Gledálišča vu Pešti 21-ga Méšnjeka 1837. Marija Bajzek (ur.): *Življenje Slovencev med Muro in Rabo*. Budimpešta. 177–182.
- NEMESKÜRTY István, 1977: *Handbuch der ungarischen Literatur*. Budimpešta: Corvina Verlag.
- NOVAK, Vilko, 1970: Slovenska in slovaška pesem iz 1774. *Slavistična revija* XVIII/1–2. 129–140.
- NOVAK, Vilko, 1976: *Izbor prekmurskega slovstva*. Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov.
- NOVAK, Vilko, 1997: Prekmurska Martjanska pesmarica. Vilko Novak (ur.): *Martjanska pesmarica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 3–61.
- POTRATA, Majda, 1994: Košičeva verzifikacija. Zinka Zorko, Marija Bajzek, Stjepan Lukač (ur.): *Košič in njegov čas*. Budimpešta: Košičev sklad. 97–103.
- PRETNAR, Tone, 1997: *Iz zgodovine slovenskega verznege oblikovanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- RAIČ, Božidar, 1869: Prekmurski knjižniki pa knjige. E. H. Costa (ur.): *Letopis Matice slovenske*. Ljubljana: Matica slovenska. 57–84.
- SMEJ, Jože, 1976: *Muza Miklóša Küzmiča*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- SVETINA, Peter, 2007: *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ULČNIK, Natalija, 2009: *Začetki prekmurskega časopisja*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenski jezik in književnost, Filozofska fakulteta.